

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.
— Karl Joël τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel. — Ernst Hoffmann τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank, τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. — Ραφ. Δήμου, καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Παριεῖ τῶν Ἰν. Πολ. τῆς Ἀμ. — Κ. Τριανταφυλλόπουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Faust ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμιδὸς σύμβουλος ἐπικρατείας. — Χ. Ἰζωρεζόπουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. — Franz Brehm ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Παν. Κανελλόπουλος καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Κωνσταντῖνος Τσάτσος ἐκτ. καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδορακόπουλος τακτ. καθ. Πανεπιστημίου Θεσνίκης. — Θεμ. Τσάτσος ὑφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΡΩΝ 41

1934

Η ΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗΝ ΑΝΑΛΥΣΙΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΙΔΕΩΝ

ΥΠΟ
HANS KELSEN

Ἡ δημοκρατία, κυρίως δὲ ἡ κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία, εἶναι, ἀκριβῶς πρὸς τὴν ὅλην αὐτῆς φύσιν, κράτος κομματικόν. Ἡ κοινὴ βούλησις σχηματίζεται μὲ τὸν ἐλεύθερον συναγωνισμὸν τῶν εἰς πολιτικὰ κόμματα συγκεκροτημένων ἀνταγωνιστικῶν ὁμιλῶν. Αἱ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον εἶναι ἡ δημοκρατία δυνατὴ μόνον ἐφ' ὅσον πραγματοποιεῖται συμβιβασμὸς τις μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων ὁμιδικῶν ἀνταγωνισμῶν. Ἄλλως κινδυνεύει νὰ μετατραπῇ ἡ δημοκρατία εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς, εἰς τὴν αὐταρχίαν.

Ἡ νεωτάτη ἐποχὴ ἐγέννησεν ἰδιαίτερον τινα τύπον αὐταρχίας. Οὗτος προέκυψεν ἀπὸ τὴν σοσιαλιστικὴν ἐπανστάσιν, ἡ ὁποία ἐξεργάσθη ἐν Ρωσίᾳ ὡς συνέπεια τοῦ πολέμου καὶ ἐξακολουθεῖ ἐκεῖ θριαμβεύουσα. Τὴν πνευματικὴν πηγὴν τῆς νέας ταύτης μορφῆς πολιτεύματος ἀποτελεῖ ἡ ἐκ τῆς μαρξιστικῆς διδασκαλίας περὶ τῆς πύλης τῶν τάξεων ἐκπορευθεῖσα ἰδέα τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου. Ἐν τῇ πολιτικῇ πραγματικότητι μετατρέπεται καὶ δὴ μὲ συνέπειαν ἡ δικτατορία αὕτη τοῦ προλεταριάτου εἰς δικτατορίαν ὀρισμένου κόμματος ἐκπροσωποῦντος τὰ συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου, κόμματος, τὸ ὅποion στρέφεται ὄχι μόνον ἐναντίον τῶν ἀστικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον ὅλων τῶν ἄλλων προλεταριακῶν κομμάτων. Αὐτὸ εἶναι τὸ πολιτικὸν νόημα τοῦ «μπολσεβικισμοῦ». Ἡ λέξις αὕτη προκύπτει ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀσκοῦντος τὴν δικτατορίαν κόμματος· δι' αὐτῆς ὅμως δὲν ἀποδίδομεν σήμερον μόνον τὸν χαρακτῆρα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας εἰς

συγκεκριμένον τι κράτος, ἀλλ' ἀποδίδομεν ἔννοιαν σημαίνουσαν ὠρι-
σμένον τύπον πολιτεύματος. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀντιστοι-
χοῦσαν πρὸς τὸν μπολσεβικισμόν, κατ' ἀντίθεσιν βεβαίως πρὸς αὐτόν,
ἀλλ' ἐπὶ τῇ βίσει αὐτοῦ ὡς προτύπου δημιουργηθεῖσαν δικτατορίαν,
τὴν ὁποίαν ἐγκαθίδρυσεν τὸ ἀστικὸν κόμμα τῶν φασιστῶν ἐν τῷ ἀγῶνι
αὐτοῦ κατὰ τῶν προλεταριακῶν ἐν Ἰταλίᾳ κομμάτων. Καὶ ὁ «φασσι-
σμός» δὲν εἶναι σήμερον ἀπλῶς ἡ μορφή, ὑφ' ἣν ἀσκεῖται ἡ πολιτικὴ
ἐξουσία εἰς ἓν μόνον κράτος, ἀλλὰ παριστᾷ τὸν τύπον, συγκεκριμένως
τὸν τύπον τῆς ἀστικῆς κομματικῆς δικτατορίας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς
τὴν προλεταριακὴν.

Ἐὰν παρατηρήσωμεν τὴν νέαν ταύτην μορφήν πολιτεύματος ἀπὸ
τῆς ἐποπείας τῆς ἐξελιξέως της, θὰ πιστοποιήσωμεν, ὅτι αὕτη αὕτη
ἢ δημοκρατία εἶναι ἐκείνη, ἐκ τῶν κόλπων τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ σύγ-
χρονος αὐταρχία. Ἐὰν ὄχι τὰ προσδιορίζοντα αὐτὴν αἷτια, πάντως ἓνα
τῶν ὄρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἀνεπτύχθη ἡ κομματικὴ δικτατορία, συγ-
κεκριμένως δὲ ἡ ἀστικῶς φασιστικὴ, δεόν νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὰ
ἀναμφισβήτητα ἐλαττώματα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος, κυρίως
δὲ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι, ὅπου ὑπάρχουν πλείονα τῶν δύο πολιτικῶν κομ-
μάτων, ἐξ ὧν οὐδὲν διαθέτει ἀσφαλῆ πλειοψηφίαν, ἀποκλείεται σχεδὸν
ὁ σχηματισμὸς διαρκοῦς καὶ ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως. Εἰς τὸ κράτος τοῦ
ἑνὸς κόμματος, δηλ. εἰς τὴν κομματικὴν δικτατορίαν, μεταβάλλεται
τὸ κράτος τῶν πολλῶν κομμάτων, τοῦτο δὲ συμβαίνει, καταλαμβάνον-
τος ἑνὸς κόμματος τῆς ἐξουσίας καὶ δὴ διὰ τὴν ἀσκῆσιν ταύτην ὑπὸ
μορφὴν ἀποκλειστικὴν, δηλ. δι' ἀποκλεισμοῦ ὅλων τῶν ἄλλων κομμά-
των. Τὰ ἄλλα κόμματα ἀφανίζονται, διὰ παντὸς δὲ μέσου παρακωλύεται
ἡ γένεσις νέων κομμάτων. Εἰς τὰς σπουδαιότερας κρατικὰς ὑπηρεσίας
τοποθετοῦνται ἄνθρωποι ἀνήκοντες εἰς τὸ κρατοῦν, δηλ. εἰς τὸ μόνον
νομικῶς ὑφιστάμενον κόμμα, εἰς τὸ πολιτειακὸν κόμμα. Ὁ σχηματι-
σμὸς τῆς πολιτειακῆς βουλήσεως συντελεῖται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ὀργα-
νώσεως τοῦ κόμματος. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἡ θέσις τοῦ κόμματος
εἰς τὸ κράτος τοῦ ἑνὸς κόμματος εἶναι θεμελιωδῶς διάφορος ἀπὸ τὴν
θέσιν πολιτικοῦ τίνος κόμματος κινουμένου ἐντὸς τοῦ πλαισίου κρά-
τους πολλῶν κομμάτων, ἰδίᾳ τῆς δημοκρατίας. Εἰς πολιτείαν, ἢ ὁποία
προσέλαβεν τὴν πολιτικὴν μορφήν τῆς κομματικῆς δικτατορίας, αἴρεται

πλήρως ἢ τὴν δημοκρατίαν χαρακτηρίζουσα ἀπόλυτος διαίκρισις μεταξὺ κρατικῆς καὶ πολιτικῆς ὀργανώσεως. Τὰ ὄργανα τοῦ κόμματος δὲν ἴστανται ἀπέναντι τῶν δημοσίων ὀργάνων ὡς πρῶτα σιδηστικαί, ἀλλὰ προστίθενται εἰς τοὺς μέτροι τοῦδε δημοσίου ὑπαλλήλους, ὡς νέον εἶδος δημοσίων λειτουργῶν. Κόμμα καὶ πολιτεία ταυτίζονται, δηλ. ἡ ὀργάνωσις τοῦ κόμματος μεταβάλλεται εἰς τμήμα τῆς ὀργανώσεως τοῦ κράτους. Ἐξωτερικῶς ἐκδηλοῦται τοῦτο ἔμφανως διὰ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ σῆμα τοῦ κόμματος καθίσταται σήμα τῆς πολιτείας. Ἔδω ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ διακρίνομεν δύο τύπους ἀπ' ἀλλήλων: ἢ ὑποτάσσεται, ὅπως συνέβη εἰς τὴν μαολεσβικὴν Ρωσσίαν, ἢ πρωτογενῶς κανονικὴ τοῦ κράτους ὀργάνωσις εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κόμματος, ἢ παρατίθεται ἡ ὀργάνωσις τοῦ κόμματος εἰς τὴν πρωτογενῶς κανονικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους καὶ προσχεῖται πρὸς αὐτὴν διὰ προσωπικῆς ἐνώσεως· μὲ ἄλλας λέξεις ἡ ὀργάνωσις τοῦ κόμματος εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν συμμορφοῦται πρὸς τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους, τῶν κυριωτέρων δημοσίων θέσεων καταλαμβάνομένων κατ' ἀρχὴν τοῦλάχιστον—ὑπὸ τῶν κατεχόντων τὰς πρὸς αὐτὰς ἀντιστοιχίσεις ἐν τῷ κομματικῷ συγκροτήματι θέσεις. Πρὸ πάντων ὁ ἡγέτης τοῦ κόμματος ἀσκεῖ ταυτοχρόνως τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κυβερνήσεως. Αὐτὸς εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἰταλικοῦ, ὡς καὶ τοῦ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ δημιουργηθέντος γερμανικοῦ φασισμοῦ. Εἰς τὴν πολιτικὴν πραγματικότητα ὑπάρχουν βεβαίως καὶ ὁρισμέναι μικτοὶ ἢ μίσοι τύποι.

Ἡ ὑπαρξις τοῦ κόμματος δυνατὸν νὰ εἶναι ἠγγυημένη ὡς αὐτῆς τῆς ἐννόμου τάξεως, ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ συντάγματος. Τοῦτο π.χ. συμβαίνει, ὅταν τὸ ἀνώτατον ὄργανον τοῦ κόμματος καθίσταται ὡς τοιοῦτον ὄργανον τῆς πολιτείας, μετέχον κατὰ τὸ σύνταγμα εἰς τὴν νομοθετικὴν καὶ ἐκτελεστικὴν λειτουργίαν, ὅταν προσλαμβάνη ἡ ὀργάνωσις τοῦ κόμματος τὸν χαρακτῆρα κρατικῆς ὀργανώσεως δημοσίου δικαίου, ὅταν αἱ πράξεις τοῦ κόμματος χαρακτηρίζονται ὡς πράξεις τῆς πολιτείας κ.ο.κ. Τὰ ἀνωτέρω ὅμως δὲν εἶναι καὶ ἀναγκαῖα. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ κόμματος ἐπὶ τῶν ὀργάνων τῆς νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς λειτουργίας εἶναι δυνατὸν καθόλου νὰ εἶναι ἀπλῶς πραγματικὴ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἢ κυρίως ἀποτελεσματικὴ ἴσθις τοῦ σχηματισμοῦ τῆς

πολιτειακῆς βουλήσεως ἀνήκει εἰς τὸ προ-νομικὸν στάδιον. Τοιοῦτον στάδιον ὑπάρχει βεβαίως καὶ εἰς τὸ κράτος τῶν πολλῶν κομμάτων. Διότι καὶ ἐδῶ ἔχουν σημασίαν αἱ συσκέψεις καὶ αἱ ἀποφάσεις, αἱ ὅποια λαμβάνονται εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀργανώσεως τοῦ κόμματος. Ἐδῶ ὅμως ἔχουν σημασίαν μικροτέραν, διότι ἡ τελειωτικὴ καὶ μηδέποτε δυναμένη πλήρως νὰ προβλεφθῆ ἀπόφασις προκύπτει ἀπὸ τὸ διαλεκτικὸν ἔργον τοῦ κοινοβουλίου, ὅπου ἀνταγωνίζονται ἀλλήλας αἱ πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις στρεφόμεναι δυνάμεις. Τοιοῦτος ἀνταγωνισμὸς ἀποκλείεται τελείως εἰς τὸ ὑπὸ κομματικῆς δικτατορίας διεπόμενον κράτος· ἀποκλείεται καὶ ὅταν ἀκόμη διατηρῆται νομοθετικὸν τι σῆμα. Λιότι ἰδιαιτέρα καταβάλλεται φροντίς, ὅπως τὸ σῆμα τοῦτο ἀπαιρηθῆ ἀποκλειστικῶς ἢ κατὰ πλειοψηφίαν ἰδιαιτέρως μεγάλην ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ κρατοῦντος κόμματος.

Διμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ κέντρον τοῦ πολιτικοῦ βίου ὑπάρχει εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κρατοῦντος κόμματος, τὸ πρόβλημα τῆς συνταγματικῆς τοῦ πολιτεύματος μορφῆς καθίσταται δευτερεύον. Ἡ μοναρχία ἢ ἡ δημοκρατία μεταβάλλονται εἰς καθαροῦς ἔξωτερικοὺς τύπους. Ἐστερημένα παντὸς οὐσιαστικοῦ περιεχομένου, παρέχουν ἀμφοτέρωτα εἰς τὴν δικτατορίαν τοῦ κόμματος τὴν αὐτὴν πιθανότητα, ὅπως ἀναπτυχθῆ εἰς τοὺς κόλπους των. Καὶ πράγματι ἐκ τῶν τριῶν καθαρῶν κομματικῶν δικτατοριῶν, αἱ ὅποια ὑπάρχουν σήμερον, αἱ δύο, δηλ. ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Γερμανία, ἔχουν τὴν πρόσοψιν τῆς δημοκρατίας, ἡ τρίτη δέ, ἡ Ἰταλία, διατηρεῖ τὴν πρόσοψιν τῆς μοναρχίας.

Κατὰ ταῦτα ἔχει ἐπίσης δευτερεύουσαν σημασίαν εἰς τὴν δικτατορίαν τοῦ κόμματος πραγματοποιηθῆ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅποτε αἴρεται τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχυρὸν σύνταγμα καὶ ἀντικαθίσταται διὰ νέου, τὸ ὅποιον ἐκδηλώνει μᾶλλον ἢ ἥττον σαφῶς τὸν ἀληθῆ χαρακτήρα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἢ εἰς τὴν ἐγκαθιδρύεται ἡ δικτατορία τοῦ κόμματος δι' ὁδοῦ νομίμου, εἰς π.χ. ὁ ἐν μοναρχίᾳ ἢ δημοκρατίᾳ ἀνώτατος ἀρχὸν ἀναθέτη εἰς τὸν ἡγέτην (ἢ τοὺς ἡγέτας) τοῦ πρὸς δικτατορίαν τείνοντος κόμματος τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως, ἢ ὅποια ἀποσπᾷ μετὰ ταῦτα ὑπὲρ ἑαυτῆς καθ' ὁσονδήποτε τρόπον τὴν νόμιμον ἐξουσιοδότησιν διὰ τὴν λήψιν μέτρων δικτατορικῶν· εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν διατηρεῖται κατὰ τύπους ἐν ἰσχύϊ τὸ μέχρι τοῦδε σύνταγμα με-

τροποποιήσεις τινὰς μᾶλλον ἢ ἦττον οὐσιώδεις, διατηρεῖται δὲ καὶ ἡ συνέχεια τοῦ δικαίου. Ἡ δικτατορία τοῦ κόμματος, ἀδιάρρονον εἶναι ἐπετεύχθη δι' ὁδοῦ ἐπαναστατικῆς ἢ δι' ὁδοῦ νομίμου, σημαίνει οὐσιαστικῶς πάντοτε πλήρη ρῆξιν μετὰ τὸ προηγηθὲν δημοκρατικὸν ἢ μετὰ τὸ συγγενὲς πρὸς αὐτὸ συνταγματικὸν μοναρχικὸν σύστημα. Ἡ ρῆξις αὕτη ἐκδηλοῦται ἐν πρώτοις διὰ τῆς πλήρους ἄρσεως τῆς προσωπικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ὅλοι οἱ τὸ δημοκρατικὸν κριτικὸς δικαίου βαθύτατα χαρακτηρίζοντες ἱεσμοί, δι' ὧν προσηλαστέταται τὸ αἰτομον κατὰ τῶν ἀνθραπέτων ἐπεμβάσεων τῶν κρατικῶν, πολλῶν δὲ μᾶλλον τῶν κομματικῶν ὀργάνων, ἐκτοπίζονται ἔμμενῶς ἢ χάνουσι τὸ πραγματικὸν τῶν κῦρος. Ἐπίσης τὸ πολιτικὸν τοῦτο σύστημα ἀποκλείει τὴν πραγματικὴν συμμετοχὴν τῶν εἰς τοὺς κανόνους τοῦ δικαίου ὑποταξαμένων εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν γενικῶν τοῦλάχιστον κανόνων δηλ. τῶν νόμων. Καὶ εἰάν ὑπάρχη συλλαγικὸν νομοθετικὸν ὄργανον παραπλεύρως εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ κόμματος, ἡ ὁποία σημεῖται πρὸς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κράτους, ἢ διορίζονται τὰ μέλη τοῦ κοινοβουλίου τούτου ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἢ εἶναι ἢ ἐκλογή τῶν τόσο ἀνελευθέρων, ὥστε σημαίνει κατ' οὐσίαν διορισμὸν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ ἀποτελεσματικὸν γνώρισμα τοῦ αὐταρχικοῦ χαρακτῆρος τῆς περὶ ἧς πρόκειται μορφῆς πολιτεύματος.

Ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τῆς ἰδεολογίας, δι' ἧς ἐπιζητεῖται ἡ δικαιοσύνη τοῦ αὐταρχικοῦ τῶν χαρακτῆρος, διακρίνονται αἱ σήμερον κρατούσαι κομματικαὶ δικτατορίαι κατὰ τρόπον οὐχὶ ἀσήμαντον. (1) μπουλαβικισμὸς μένει κατ' ἀρχὴν προσκεκολλημένος εἰς τὴν δημοκρατικὴν ἰδεολογίαν, τὴν ὁποίαν καὶ τηρεῖ μέχρις ὁρισμένου τινὸς βιβίου καὶ εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Οὗτος περιστῆ μάλιστα ἑαυτὸν ὡς τὴν «ἀληθῆ» δημοκρατίαν, προβάλλων ὡς δικτατορία τίξεως, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ἡ ἄρσις τῆς ἀντιθέσεως τῶν τάξεων καὶ τοιουτοτρόπως ἡ ἐγκαθίδρυσις τῆς πλήρους ἐλευθερίας. Ἡ δημοκρατικὴ τῆς ἐλευθερίας ἰδέα διατηρεῖται ἐνταῦθα καὶ λόγῳ τοῦ τελικοῦ πολιτικοῦ σκοποῦ, ὃ ὁποῖος συνίσταται εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ. Εἶναι δὲ ὁ σκοπὸς οὗτος ἰδεῶδες τῶν μαζῶν, ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖον προσέλαβε πραγματικὴν πολιτικὴν δύναμιν τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἀγῶνι πρὸς κατάκτησιν τῆς δημοκρατίας καὶ ἐν τῇ καιακτῆ-

θείση δημοκρατία, πρὸ πάντων τῇ βοήθειά τοῦ δικαιώματος τῆς καθολικῆς καὶ ἴσης ψηφοφορίας.

Ἄλλως ἔχουν τὰ πράγματα ὡς πρὸς τὴν δευτέραν μορφήν τῆς κομματικῆς δικτατορίας, ὡς πρὸς τὸν φασισμόν. Ἀγωνιζόμενος κατὰ τοῦ σοσιαλισμοῦ ἢ ἄρθότερον, κατὰ τῶν μαζῶν, αἱ ὁποῖα παλαίουν διὰ τὴν πραγματικοποίησιν του, στρέφεται κατ' ἀνάγκην πρωτίστως κατὰ τῆς δημοκρατίας, ἢ ἄλλοι, παρέχουσαι εἰς τὰς μάζας πιθανότητα δράσεως, καὶ οὕτως κρίσιμον τὴν κυριαρχίαν τῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ ὅταν ἀκέραια ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος πιθανότης δὲν εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη διὰ τὴν ὀδηγήσῃ καὶ πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐξηγεῖ ἄλλως τε, διὰτὶ μεταβαίνει καὶ ὁ σοσιαλιστικὸς μπολσεβικισμὸς εἰς τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τῆς δημοκρατίας εἰς τὴν δικτατορίαν, ἐγκαταλειπομένης οὕτω τῆς δημοκρατίας καὶ ἀπὸ τῆς ἀκρατικῆς δεξιᾶς καὶ ἀπὸ τῆς ἀκρατικῆς ἀριστερᾶς. Τὸν ἀγῶνα του κατὰ τῆς δημοκρατίας καὶ κατὰ τοῦ σοσιαλισμοῦ διεξίγει ὁ φασισμὸς ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐθνικῆς ιδέας. Ἰδῶν ἐκδηλοῦται οὐσιώδης διαφορὰ μεταξύ τῶν δύο εἰδῶν τῆς συγχρόνου αὐταρχίας. Ἡ μία εἶναι σοσιαλιστικῶς προλεταριακὴ, ἢ ἄλλη ἐθνικιστικῶς ἀστικὴ δικτατορία κόμματος. Αἱ ὅ καὶ ὁ φασισμὸς, ἀποκρούων τὴν ἰδιόζουσαν σοσιαλιστικὴν περὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων θεωρίαν, δὲν παριστᾷ ἑαυτὸν, ὅπως ὁ μπολσεβικισμὸς, ὡς κυριαρχίαν τῆς τάξεως, ἀλλὰ παριστᾷ ἑαυτὸν ἀντιθέτως ὡς ἐκαρῶτατον ὀλοκλήρου τοῦ εἰς ἐθνικὴν ἐνότητα συγκεκροτημένου λαοῦ. Καὶ ἀκριβῶς μία τῶν οὐσιωδεστέρων προϋποθέσεων τῆς ἐπιτυχίας του ὑπῆρξεν αὐτῇ ἡ ἐκκλήσις πρὸς τὴν ἐνότητα, αὐτὸ τὸ αἶτημα τῆς ὑπεθνικῆσεως ἢ ἀρνήσεως τῆς μολαταῦτα μὴ αἰρομένης καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα δράσεως ἀντιθέσεως τῶν τάξεων, αὐτὴ ἡ διακήρυξις ιδέας τινος ἐνοῦσης ὅλα καὶ μέλη τοῦ πολιτειακοῦ σώματος, ιδέας ἀνηφοῦσης ταῦτα ὑπεράνω τῶν ὑπηκόων τῶν ἄλλων κρατῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὴν αὐτοσυνείδητην ἐκάστου ἀτόμου μέχρι τοῦ ἀνωτάτου δυνατοῦ σημείου διεγειροῦτης. Ἀπόρροια τοῦτου εἶναι, ὅτι εἰς τὸ φασιστικὸν κρίσιμον τὴν θέσιν τῆς δημοκρατικῆς ιδεολογίας καταλαμβάνει ιδεολογία τις ἀριστοκρατικο-αὐταρχικὴ, ἢ ὅποια ἄλλοτε εἶναι περισσότερον καὶ ἄλλοτε ὀλιγώτερον συνειδητῶς καὶ μὲ συνέπειαν ἀνεπτυγμένη. Ὅπως δικαιολογεῖ ὁ μπολσεβικισμὸς τὴν δικτατο-

ρίαν ὄρισμένου κόμματος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μεταβιτικῆς περιόδου, ἀνακηρύσσων τὸ κόμμα τοῦτο ὡς τὴν πρωταπορείαν τοῦ βιομηχανικοῦ προλεταριάτου, τὸ ὅποιον πάλιν ἴσχυται ὑπερῖνω τοῦ ἀγροτικοῦ προλεταριάτου, τοῦ προλεταριάτου τέλος ὡς συνόλου ἰσχύοντος ἀπέναντι τῶν ἀσπῶν ὡς ὑπερτέρου ἀπὸ ἐπιφύσεως πολιτικῆς ἀξίας, οὗτο καὶ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ φασισμοῦ ἔχει θεμελιώδη σημασίαν ἢ ἀνέλογος ἰδέα τῶν «ἐκλεκτῶν» ὡς τῶν μόνων διὰ τὴν ἡγεσίαν κεκλημένων ἢ ἡ ἰδέα τοῦ ἡγέτου, δηλ. ἡ πίστις ἐπὶ τὴν χωριστικὴν φύσιν προσωπικότητος πεπρωτισμένης κατὰ τρόπον ὑπερφυσικῶς μυστηριώδη, προσωπικότητος διὰ τὴν ἡγεσίαν κεκλημένης· ἡ πίστις μάλιστα αὕτη ἔλαβεν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ γερμανικοῦ φασισμοῦ τροπὴν τινὰ πρὸς τὸν μεσσιανισμόν. Συμψύχως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐπιμνηνίζεταί ἡ δικτατορία τοῦ κόμματος εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ὡς ἀπαρχὴ νέας κατ' ὄλα ἐποχῆς, μὲ σαφῆ δὲ συνδυασμὸν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν προφητῶν ὡς ἐγγίζουσαν κηρυσσομένην βασιλείαν, ὡς «τρίτον Ράιχ». Ὁ αὐταρχικὸς χαρακτῆρ τῆς φασιστικῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος ἐκδηλοῦται καὶ εἰς τὴν τύπιν, ὅπως διορίζονται τὰ ὄργανα τοῦ κράτους—ἐκεῖνα τοῦλάχιστον, τὰ ὅποια ἀσκοῦν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν—δι' ἀπ' εὐθείας κλήσεως τοῦ ἡγέτου ἢ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διορισθέντων ὑψηλοτέρων. Εἰς τὴν δημοκρατικὴν ἀντιπαράστασιν ἢ αὐταρχικὴ ἰδέα, ἢ πειθαρχία καὶ ἢ ἀπεριόριστος ὑπαικοή ἔτιναι τῶν προϊσταμένων ἀποτελεῖ τὴν πρώτην καὶ κυρίαν ἀπαίτησιν, προσδίδεται δὲ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν διοίκησιν χαρακτῆρ κατ' οὐσίαν στρατιωτικῆς.

Τῆς στρατιωτικοποιήσεως τοῦ κράτους προηγείται ἡ στρατιωτικοποίησις τοῦ κόμματος. Αὕτη μάλιστα ἀποτελεῖ τὴν οὐσιώδη προῦπόθεσιν διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κόμματος κατάληψιν τῆς ἐξουσίας. Ἐν τῶν χαρακτηριστικωτέρων γνωρισμάτων τῆς φασιστικῆς δικτατορίας συνίσταται εἰς τὸ ὅτι στηρίζεται αὕτη ἐπὶ κομματικοῦ στρατοῦ, ὁ ὅποιος σχηματίζεται διὰ τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως, ὁμοιομόρφου στολῆς καὶ τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν ὁπαδῶν τοῦ πρὸς ἐξουσίαν τείνοντος καὶ τῆ συνδρομῆ τοῦ στρατιωτικοῦ του συγκροτήματος τὴν ἐξουσίαν τέλος καταλαμβάνοντος κόμματος. Ἡ δημιουργία σχέσεως ἰσοτιμίας μεταξὺ τοῦ κομματικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ κανονικοῦ, ἀπὸ τοῦ προηγουμένου καθιεστῶτος παραληφθέντος στρατοῦ ἀποτελεῖ διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς

κομματικῆς δικτατορίας ἰδιαίτερον πολιτικὸν πρόβλημα. Ἀμφότεροι οἱ στρατοί, συγχωνευόμενοι εἰ δυνατόν εἰς ἐνότητα, καθίστανται ἢ σπονδυλική στήλη τοῦ φασιστικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἔχει συνειδητῶς τὸν χαρακτῆρα κριτῶν στρατιωτικοῦ· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐκδηλοῦται ἰδιαίτερος καὶ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεότητος.

Ὁ μπολσεβικισμὸς συμφωνεῖ πρὸς τὸν φασισμὸν ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰς ἀμφοτέρους κοινήν ἀντι-εἰρηνιστικὴν κατ' ἀρχὴν στάσιν. Ἀμφότεροι ἀκολουθοῦν εἰς τὴν ἔξωτερικὴν τῶν πολιτικῶν κατευθύνσιν ἰμπεριαλιστικὴν. Ὁ μπολσεβικισμὸς μὲν μὲ τὸν σκοπὸν, ὅπως ἐπεκτείνῃ διὰ παγκοσμίῳ ἐπαναστάσεως τὴν κυριαρχίαν τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὁ φασισμὸς δὲ μὲ τὴν πρόσθετον ἐθνικῆς ἐπεκτάσεως καὶ ἡγεμονίας. Ἐπὶ τῶν τελευταίων ταύτων ἡ ἰδεολογικὴ δικαίωσις ἐπιδιώκεται διὰ τῆς ἐπισημοῦς τῆς περὶ ἐκλεκτῶν ἰδέας καὶ εἰς τὰς σχέσεις πρὸς τὸν ἔξω κόσμον, ἐμφανιζομένης ἐνταῦθα τῆς ἰδέας ταύτης ὡς εἰδικῆς φάσεως τῆς ἰουδαϊκῆς παραστάσεως περὶ τοῦ διακεκριμένου ἀπὸ τῶν ἄλλων λαῶν ἐκλεκτοῦ λαοῦ. Ἐν τῇ ὑπερυψίτην αὐτῆς ἔξαρσιν ὑπάρσεται ἡ ἰδέα αὕτη διὰ τῆς θεοποιήσεως τῆς φυλῆς, ἡ ὁποία βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀπεντάσεως ἤδη εἰς πρωτογόνους λαοὺς πίστεως ἐπὶ τὰς ἰδιαζούσας δυνάμεις τοῦ αἵματος καὶ ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ γερμανικοῦ φασισμοῦ πρὸς τὸν συστηματικῶς ἀναπτυχθέντα «μῦθον τοῦ αἵματος». Ὅπως ὁρμᾶται ὁ φασισμὸς ἀπὸ τῆς—μὲ διαφορὰς ἀποχρώσεις ὑποστηριζομένης—κατωτερότητος τῶν ἄλλων ἔθνων, οὕτως ὁρμᾶται ὁ μπολσεβικισμὸς ἀπὸ τῆς κατωτερότητος τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος τῶν ἄλλων κρατῶν διὰ τὴν ἀποκρούσιν κατ' ἀρχὴν πᾶσιν διεθνῇ ὀργάνωσιν, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ πολέμου καὶ ἀποτέλεσμα ἢ διατήρησις τοῦ status quo, ὀργάνωσιν, ἡ ὁποία βασίζεται μᾶλλον ἢ ἦτον ἐπὶ τοῦ δημοκρατικοῦ ἀξιώματος τῆς ἰσότητος ὅλων τῶν κρατῶν, χωρὶς νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ τὰ μέσα τῆς πολιτικῆς τῶν δυναμικότητος. Ὁ μπολσεβικισμὸς καὶ ὁ φασισμὸς εἶναι ἐξ ἴσου ἀντίπαλοι τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν, διότι ἀμφότεροι εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητι ἀδιάρητον εἰς τὸν πρῶτον κατὰ τρόπον κεκαλυμμένον, ὁ ἄλλος δὲ κατὰ τρόπον φανερόν—ἀντίπαλοι τῆς δημοκρατίας. Ἡ πιθανὴ εἰσόδος τῆς Ἰαπωνίας εἰς τὴν ἀπὸ τῆς μπολσεβικιστικῆς ἐπώψεως ἀστικὴν

κεφαλαιοκρατικήν Κοινωνίαν τῶν Ἑθνῶν ἀποτελεῖ ἀπλῶς παροδικήν, ἐξ ὠρισμένων λόγων ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἐπιβληθεῖσαν μεταβολήν τῆς στάσεώς της. Ἡ ἔξοδος τῆς Γερμανίας εἶναι ἀπλή συνέπεια τῆς φασιστικῆς ἰδεολογίας της. Πρέπει πάντως νὰ ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι ἡ ἰδέα διεθνούς τινος ὀργανώσεως δὲν εἶναι αὐριόσι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν μπολσεβικικὴν κομματικὴν δικτατορίαν· ἀρκεῖ νὰ πρό- κηται περὶ τῆς ἐνώσεως σοσιαλιστικῶν κρατῶν. Διεθνῆς ἀντιθέτως ἔνωσις τῶν φασιστικῶν δικτατοριῶν ἀποτελεῖ, λόγῳ τῆς προκημίας ἀπὸ τὴν ὑπερέρξαι τῆς ἐθνικῆς ἰδέας ἀπαιτήσεως πρὸς ἐθνικὴν ὑπερο- χὴν καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν συνηρημένης ἰμπεριαλιστικῆς τύσεως τοῦ φασι- σμοῦ, καὶ, τὸ ὅποῖον ἀντιρῖσκει ἰδεολογικῶς πρὸς ἑαυτὸ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δὲν ἔπεται βεβαίως, ὅτι ἀποκλείεται, ὡς ἀκολουθεῖται ἀφ' ἰσχυρῶν φασιστικῶν δικτατοριῶν, ὁμοίμενα πρὸς τοῦτο ὑπὸ ἐλευθερίαν ἐσω- τηρικῆς πολιτικῆς, εἰρηνιστικὴν ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῆς ἡμέρας πολι- τικήν. Παρὰ τὸ γεγονός ὅμως, ὅτι ἀποκρούει ὁ φασισμὸς —πρῶτον τὸ ὅποῖον κυρίως γίνεται ἀντιληπτὸν ἐπὶ τοῦ ἰδεολογικοῦ πεδίου—τὴν δημοκρατίαν, ἀνιγκίζεται ἐν τούτοις καὶ αὐτὸς νὰ κινή ὠρισμένας παραχωρήσεις πρὸς τὴν δημοκρατικὴν ἀρχὴν σχηματισμοῦ κοινωνικῆς βουλήσεως, ἀρχὴν, ἡ ὁποία οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν πλήρως νὰ κατα- πνιγῆ. Καὶ εἰς τὴν δικτατορίαν ἀκόμη αἰσιθάνονται οἱ ἡγέται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικαλῶνται τὴν ἔστω καὶ ἀπλῶς σιωπηρὴν συγκατάθεσιν τῆς μεγάλης μάζης, ἐκείνης, ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς ἀκαταίτητος διὰ νὰ μετᾶσχη ἐνεργῶς εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ κράτους. Προκαλεῖται δὲ ἡ συγκατάθεσις αὕτη ἢ ἔστω τὸ φαινόμενον τῆς συγκαταθέσεως ἐν μέρει μὲν διὰ τῶν παλαιότερον παραδεδομένων μορφῶν τοῦ δημοψηφί- σματος, ἐν μέρει δὲ διὰ τῶν νέων μορφῶν τῶν κατὰ μάζας παρελί- σεων καὶ τῶν ἐορτῶν τῶν μαζῶν. Δι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀπορῶμεν, ἐὰν περιστάσεως δοθῆσι χαρακτηριστὴν ἑαυτὸν καὶ ὁ φασισμὸς, ὡς ἀκριβῶς καὶ ὁ ἐχθρικός του ἀδελφός, ὁ μπολσεβικισμὸς, παρὰ τὴν κατ' ἀρχὴν ἀντιδημοκρατικὴν του στάσιν, ὡς τὴν «ἀληθῆ», ὡς τὴν καθ' αὐτὸ δημοκρατίαν.

Ὅσον ἀπέχει ἡ τελευταία αὕτη ἰδεολογία ἀπὸ τὴν πραγματικό- τητα, δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν κυρίως, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ γε- γονός, ὅτι ἡ δικτατορία τοῦ κόμματος—ὡς πρὸς τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο

οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπροσωπευτικῶν τῆς τύπων—ἀφρανίζει ἐκ θεμελίων ὄχι μόνον τὴν πολιτικὴν, ἀλλὰ πρὸ πάντων καὶ μὲ ἰδιαιτέραν ἐνεργητικότητα τὴν οὐσιώδη διὰ τὴν δημοκρατίαν πνευματικὴν ἐλευθερίαν. Κατὰ πρῶτον λόγον στρέφεται ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου. Τοῦτο δέ, διότι ἀναγνωρίζει τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν τὴν ὑποίαν ἔχει ἡ κοινὴ γνώμη διὰ τὴν διατήρησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, καὶ καταπνίγει κατ' ἀκολουθίαν ἀνευ οὐδεμιᾶς συγκαταβάσεως πάσαν ἐχθρὴν ἢ καὶ ἀπλῶς δυσμενῆ ἐκδήλωσιν. Ὡς πρὸς τὴν συστηματικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν κατεχουσῶν τὰς μάζας πολιτικῶν παραστάσεων, δι' ὅλων τῶν μέσων προπαγάνδας ἀσκουμένης ὑπὸ δημοσίων ὀργάνων, ἀνεδείχθη ὁ μπολσεβικισμὸς εἰς πρότυπον. Αὐτὸς πρῶτος ἔθεσε τὴν ὄχι μόνον διὰ τοῦ τύπου, ἀλλὰ καὶ διὰ δημοσίων ἐκδηλώσεων, διὰ τοῦ ραδιοφώνου, τοῦ κινηματογράφου, τοῦ θεάτρου καὶ τῶν παρομοίων μέσων συντελουμένην συνειδητὴν παραγωγὴν ἰδεολογιῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κυβερνήσεως. Ὡς πρὸς αὐτὰ ὅλα τὸν ἠκολούθησεν ἀπλῶς ὁ φασσιζμὸς. Εἶναι αὐτονόητον, ὅτι τοιοῦτον σύστημα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴν ἀσκήσῃ αἰσθητὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅτι ἰδίᾳ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐπιστήμης παύει κατ' ἀνάγκην νὰ εἶναι σεβαστὴ. Καὶ αὕτη τίθεται—ἐφ' ὅσον εἶναι τοῦτο βεβαίως δυνατόν, ὅπερ συμβαίνει κυρίως ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἐπιστήμην—ἀπολύτως καὶ ἀνευ ὅρων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας.

Ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία διατηρεῖ εὐκολώτερον ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς δικτατορίας τοῦ κόμματος τὴν ἐλευθερίαν τῆς, δὲν ἰσχύει τὸ αὐτό. Ὁ μπολσεβικισμὸς ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ τὴν χωρίσῃ ἀπὸ τὸ κράτος καὶ εἰς τὸ νὰ περιορίσῃ τὴν δρασίαν τῆς εἰς τὴν ἰδιωτικὴν τῆς ζωῆς σφαῖραν. Δὲν παρακωλύει τὴν ἐνάσκησίν τῆς, δὲν παρακωλύει ὅμως καὶ τὴν ἀντ' θρησκευτικὴν προπαγάνδαν, ἡ ὁποία στρέφεται πρὸ πάντων κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς ἰδεολογίας στηριζούσης τὸ ἀστικὸν κοινωνικὸν καθεστῶς. Καὶ ὁ φασσιζμὸς παρέχει θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν. Οὗτος ὅμως εὐνοεῖ ἐμφανῶς τὴν χριστιανικὴν εἰδικῶς θρησκείαν, τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ συνειδητῶς νὰ θέσῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς δυνάμεώς του. Εἰδικώτερον ἐπιθυμεῖ νὰ ἔλθῃ ὁ φασσιζμὸς εἰς συνεννόησιν μὲ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν ὡς δύνανται

διεθνῆ. Καὶ ἐκεῖ ἀκόμη, ὅπου ὁ καθολικὸς πληθυσμὸς ἀποτελεῖ μειονότητα καὶ εὐρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προτεσταντικὴν πλειονότητα, προσπαθεῖ ὁ φασισμὸς νὰ ἐξασφαλίσῃ κονκορδιά. Ἐν ὅσον ὁ φασισμὸς—ὅπως συγκεκριμένως ὁ γερμανικὸς ἐθνικοσοσιαλισμὸς—συνδέει ἑαυτὸν ἰδεολογικῶς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς φυλῆς, ἐφ' ὅσον ἀκολουθεῖ ἰδίαι τήσεις ἀντισημιτικὰς, ἔρχεται κατ' ἀνάγκην εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ προελθόντα Χριστιανισμόν. Χαρακτηριστικῶς τῶν Ἑβραίων ἰστορικῶς ὡς ἠθικῶς κατωτέρως φυλῆς, θεωρουμένων τῶν πνευματικῶν ἀξιών ὡς δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι προσδιορίζονται κατ' οὐσίαν ἰσὺ τοῦ αἵματος, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολὺ νὰ θεωρῆται ἀνεκτὴ θρησκεία, τῆς ὁποίας ὁ θεὸς εἶναι φυλετικὸς θεὸς τῶν Ἑβραίων καὶ τῆς ὁποίας ἰδρυτὴς εἶναι υἱὸς Ἑβραίας θρησκεία, τῆς ὁποίας αἱ πρῶτοι ὄπαδοὶ ὑπεῖραν ἀποκλειστικῶς Ἑβραῖοι καὶ τῆς ὁποίας ὅλα τὰ ἱερὰ βιβλία ἔχουν γραφῆ ἀπὸ Ἰουδαίους διὰ τοὺς Ἰουδαίους. Κατὰ ταῦτα διὰ κατυστῆ κατ' ἀνάγκην ὁ ἀντισημιτικὸς φασισμὸς, εἴν μείνη συνεπὴς πρὸς ἑαυτὸν, κίνδυνος διὰ τὸν χριστιανισμόν ἔτι μεγαλύτερος ἐκείνου, τὸν ὁποῖον διὰ ἦτο δυνατόν νὰ σημεῖν ποτὶ ὁ ἀθεϊστικὸς μπολσεβικισμὸς. Ὁ κίνδυνος οὗτος ἰσχύει κυρίως διὰ τὴν προτεσταντικὴν ἐκκλησίαν, ἢ ὁποία—ἀντιθέτως πρὸς τὴν διεθνῶς ὀργανωμένην καθολικὴν—εἶναι ἱστορικῶς συνδεδεμένη πρὸς ἐκείστην πολιτείαν χωριστῶς, θέσασα ἀνέκαθεν τὴν θρησκευτικὴν ἰδεολογίαν εἰς τὴν ἰσχυροσίαν τῆς ἐθνικῆς.

Ἡ ἀντίθεσις τῆς δικτατορίας τοῦ κόμματος πρὸς τὴν δημοκρατίαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰδέαν τῆς ἰσότητος δὲν εἶναι τόσον πλήρης, ὅσον εἶναι ἡ ἀντίθεσις ταύτων ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἀρχὴ βεβαίως τῆς πολιτικῆς ἰσότητος ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς χορηγήσεως εἰς ὅλους τοὺς πολίτας ἴσων δικαιωμάτων, ἀρρήκτως συνδεδεμένη πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, δὲν ἀναγνωρίζεται. Ὁ μπολσεβικισμὸς ἀποκλείει ὅλοκλήρους κατηγορίας πολιτῶν ἀπὸ παντὸς πολιτικοῦ δικαιώματος. Ὁ φασισμὸς θεσπίζει, συμφώνως πρὸς τὴν περὶ ἐκλεκτῶν καὶ περὶ τοῦ ἡγέτου ἰδεολογίαν του, ἱεραρχικὴν διαίρεσιν τῶν δημοσίων λειτουργῶν ἰδιαίτερος διαφοροποιημένην καὶ σύστημα πολλαπλῶς διτιμωριζομένων τιμῶν καὶ ἀξιομίστων. Ὅπου μάλιστα ὁ φασισμὸς συνδυάζει τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς φυλῆς ἢ καὶ θεμε-

λιώνει τὴν πρώτην ἐπὶ τῆς δευτέρας, ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ὑβριστικὴν ὑποτίμησιν ὠρισμένων τμημάτων τοῦ λαοῦ, πρὸς τὸν ἀποκλεισμόν τούτων ἀπὸ τῶν δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ ἀπὸ ὠρισμένα ἐπαγγέλματα. Ἀντὶ τῶν ἀνωτέρω ἐπιχειρεῖ ἕμως ἡ δικτατορία τοῦ κόμματος νὰ προκαλέσῃ εἰς τὸν λαὸν διαγοητικὴν ἰσότητα καὶ δὴ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν πνευματικῆς ὁμοιομορφίας. Καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπάρχει πλήρης μεταξὺ τῶν δύο τύπων δικτατορίας τοῦ κόμματος συμφωνία. Μόνον τὸ ἰδεολογικὸν συγκρότημα εἶναι διάφορον. Ὡς ἰδέα, δι' ἧς ἐπιδιώκεται ἡ δικαίωσις τῆς διανοητικῆς ἑξομοιώσεως ὅλων τῶν ὑπηκόων, χρησιμεύει εἰς μὲν τὸν ἕνα τύπον ἢ ἐκ τοῦ σοσιαλισμοῦ καταγομένη ἰδέα τῆς ὁμαδικῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων, εἰς δὲ τὸν ἄλλον τύπον ἢ ἐκ τοῦ ἐθνικισμοῦ ἑξαγομένη ἰδέα τοῦ «καθολικοῦ», δηλ. ὅλας τὰς κοινωνικὰς σχέσεις ἑξουσιαστικῶς προσδιορίζοντος κράτους. Ἡ πρὸς εἰ δυνατόν πλήρη ὑπαγωγὴν τοῦ ἀτόμου ὑπὸ τὸν πολιτειακὸν ἑξαναγκασμὸν τίσις εἶναι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐκεῖνη, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἀναγωγὴν τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἰς τύπον οὕτως εἰπεῖν βιομηχανικόν.

Ἡ μεγίστη ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο τύπων τῆς κομματικῆς δικτατορίας ὑπάρχει ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὴν ὕλικήν, δηλ. οἰκονομικὴν ἰσότητα τῶν πολιτῶν. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἔγκειται εἰς τὴν θετικὴν σχέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ὁ μὲν μπολσεβικισμὸς πρὸς ὠρισμένην σοσιαλιστικὴν, ὁ δὲ φασισμὸς πρὸς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν τῆς οἰκονομίας ὀργάνωσιν. Πάντως πρέπει νὰ διαπιστωθῇ, ὅτι ὅπως ἡ προλεταριακὴ κομματικὴ δικτατορία ὑστερεῖ κατ' ἀνάγκην διὰ λόγους τεχνικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἀπέναντι τοῦ μαρξιστικοῦ ἰδεώδους τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας, οὕτω καὶ ἡ ἀστικὴ κομματικὴ δικτατορία δὲν εἶναι διόλου διατεθειμένη νὰ διατηρήσῃ τὸ κράτος καὶ ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν μέσων παραγωγῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ βασιζόμενον σύστημα ἄνευ ὠρισμένων μεταρρυθμίσεων ἐκεῖνων συγκεκριμένως, ἄνευ τῶν ὁποίων αὐτὸ τοῦτο τὸ σύστημα δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νὰ διατηρηθῇ. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν γίνονται πολλαπλαῖ προσπάθειαι, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ἰδιαιτέρως σοβαραί. Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμηθοῦν αἱ ἰδιαιτέρως δραστήριαι προσπά-

θειαί, τὰς ὁποίας καταβάλλει ὁ φασισμὸς ἀπὸ ἐπόψεως κοινωνικῆς πολιτικῆς πρὸς πραγματικὴν ἀπείλυσιν τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς καταπολεμεῖ τὸν σοσιαλισμὸν, καταβάλλει κατ' ἀνάγκην σοβαρὰς προσπάθειάς διὰ τὴν ἀφαιρέσιν τὸ ἐκδηλωτέρον ἐπιχείρημά του. Φθάνει καὶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ οἰκειοποιηθῇ μάλιστα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀντιπάλου καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ ἐμαστὸν ὡς σοσιαλισμὸν, ὡς ἀκριβῶς καὶ ὁ μπολσεβικισμὸς χρησιμοποιεῖ ὡς διακρίσιν τὸν τίτλον τῆς δημοκρατίας. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ ἀσκήσῃ ἢ τοιαύτη ἐκουσία ἢ ἀκουσία προσηγορῆ εἰς τὰς σκοποὺς τοῦ ἀντιπάλου ἐπιδρασίαν βαθυτέραν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν δυναίμεθα σήμερον νὰ ἐκτιμήσωμεν. Αὕτη ἡ οὐσιώδης διὰ τὸν φασισμὸν ἰδέα τῆς καθολικότητος τοῦ κράτους, δι' ἧς ἀντιπαρατίθεται οὗτος συνειδητῶς πρὸς τὸν φιλελευθερισμὸν, θὰ ὀδηγήσῃ κατ' ἀνάγκην πρὸς κριτικοποίησιν τῆς οἰκονομίας. Καὶ πράγματι ἐκδηλώσαντες αἱ ἀστικαὶ κομματικαὶ δικτατορίαι ἰσχυρὰς τάσεις πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν κριτικοῦ τινος καπιταλισμοῦ, ὁ ὁποῖος, πραγματοποιούμενος πλήρως, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διακριθῇ οὐσιωδῶς ἀπὸ τοῦ κριτικοῦ σοσιαλισμοῦ. Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα διόλου νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι ὁ φασισμὸς, δηλ. ἡ πολιτικὴ μορφή, τὴν ὁποίαν προσέλαβον εἰς τὸν ταξικὸν τῶν ἀγῶνι οἱ ἄστοί, δὲν ἀποτελεῖ κατὰ βάθος εἰμὴ μόνον ὁδόν, δι' ἧς θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ διευθυνομένη ὁμαδικὴ οἰκονομία, τὸ θεμελιώδες τοῦτο αἶτημα τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἐκτοπιζομένης τῆς οἰκονομικῆς ἀναρχίας τοῦ καπιταλισμοῦ. Πολλοὶ λόγοι μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸ νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι φροεὺς τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος κινήσεως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἀκριβῶς τὸ προλεταριάτον, ὡς παραδέχεται ἡ μαρξιστικὴ θεωρία· ὅτι τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην δύναται—ἀδύνατον θὰν ἴσως οὐχὶ ἐκουσίως—νὰ παρῆσχη αὐτῇ ἡ ἀστικὴ τάξις, ὅταν καταστῇ εἰς αὐτὴν συνειδητὸν τὸ ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σταθῇ πλέον ἢ μέχρι τοῦδε μορφῆς τῆς οἰκονομίας· ὅτι τέλος διὰ τὴν ὑπὸ τῆς ἀστικῆς τάξεως πραγματοποιήσιν τῆς ἀποστολῆς ταύτης ὑπάρχουν μάλιστα προϋποθέσεις καλύτεραι ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν διὰ τὸ προλεταριάτον, τὸ ὁποῖον ἐκ λόγων εὐκόλως ἐννοουμένων δὲν διαθέτει τὸ μέγαν ἐκείνον ἀριθμὸν εἰδικευμένων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην μορφήν παραγωγῆς. Ἰσως

εἶναι ὁ φασισμὸς τὸ πολιτικὸν μόνον μέσον τῆς ἀστικῆς τάξεως, δι' οὗ ζητεῖ αὕτη νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς χεῖρας της τὴν ἡγεσίαν κατὰ τὴν ἀναπότρεπτον ταύτην, τέλος δὲ πρὸς τὴν ἄρσιν αὐτῆς ὡς τάξεως ὀδηγοῦσαν διαδικασίαν. Ἴσως μάλιστα εἶναι—ὅσονδήποτε παρῶδοξον καὶ ἂν φανῆ τοῦτο—ὁ φασιστικὸς ἐθνικισμὸς, λόγῳ τῆς ἀσυγκρίτως ἰσχυροτέρας ἐνότητός του, ἐγγύησις διὰ τὴν τελικὴν πραγματοποίησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ καλυτέρα ἐκείνης, τὴν ὁποίαν παρέχει ἢ ἔξ αὐτοῦ τούτου πηγάζουσα ἰδεολογία.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΜΑΡΚΣΙΣΤΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΔΗΣ